Cwestiynau Ymgynghori

Cyfrinachedd
Mae'n bosibl y caiff ymatebion i ymgynghoriadau eu cyhoeddi ar y rhyngrwyd neu mewn adroddiad. Os nad ydych am inni ddangos eich enw a'ch cyfeiriad ar unrhyw ddogfennau y byddwn yn eu paratoi, ticiwch yma Os nad ydych am inni ddangos eich ymateb ar unrhyw ddogfennau y byddwn yn eu paratoi, ticiwch yma

Cwestiynau am ddemograffeg:

Enw	Comisiynydd y Gymraeg	
Ydych chi'n ymateb fel unigolyn neu ar ran sefydliad?	Sefydliad	
Ai yng Nghymru y mae'ch cartref chi neu gartref eich sefydliad?	Ie	x
	Na, ond dw i neu fy sefydliad yn gweithio yng Nghymru	
	Na - a dydyn ni ddim yn gweithio yng Nghymru	
Os ydych chi'n ymateb fel unigolyn, ydych chi'n ystyried eich hun yn siaradwr Cymraeg?	Ydw	
	Na	
Hanner cyntaf y cod post (4 digid)		

Nodwch ba un o'r rhain sy'n eich disgrifio chi neu eich sefydliad orau (dewiswch un yn unig)	Amaeth	
	Coedwigaeth	
	Yr Amgylchedd	
	Milfeddygol	
	Twristiaeth/Lletygarwch	
	Cadwyni cyflenwi bwyd a phren	
	Y Sector Cyhoeddus	x
	Sector Preifat	
	Trydydd Sector	
	Undeb Llafur/Cynrychiolydd	

Ymchwil/Academia	
Arall	

Os ydych chi wedi dweud eich bod yn ffermwr nodwch eich prif weithgarwch ffermio (dewiswch un yn unig).	Defaid	
	Bîff	
	Llaeth	
	Âr	
	Garddwriaeth	
	Dofednod	
	Cymysg	
	Arall	

Ar hyn o bryd a oes gennych chi hawliau i bori tir comin?	Oes	
	Na	

Ydych chi'n ffermwr tenant?	Ydw	
	Na	

Ydych chi'n derbyn BPS?	Ydw	
	Na	

Os ydych chi'n ymateb fel unigolyn, beth yw'ch oed?	O dan 18 oed	
	18-34	
	35-49	
	50-64	
	65+	

Ydych chi'n cymryd rhan mewn cynllun	Ydw	
	Na, ond dw i wedi cymryd rhan mewn cynlluniau amaeth-amgylcheddol yn y gorffennol	

amaeth-amgylcheddol ar hyn o bryd?	Na, dw i erioed wedi cymryd rhan mewn cynllun amaeth-amgylcheddol.	

Fframwaith
C1. Bydd y Cynllun yn cefnogi ein sector amaethyddol i'r tymor hir i ymateb i heriau ac anghenion sy'n newid, gan gyfrannu at yr amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy. Yn eich barn chi, beth all gryfhau'r gefnogaeth hon? Rydym yn pryderu y byddai cyflwyno'r Cynllun yn ei wedd presennol yn niweidiol i hyfywedd y Gymraeg ac yn tanseilio strategaeth *Cymraeg 2050* y Llywodraeth. Y diwydiant amaethyddol yw'r sector cyflogaeth â'r gyfran uchaf o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru. Mae busnesau amaethyddol yn cynnal llawer o gymunedau gwledig lle mae'r Gymraeg yn iaith naturiol bob dydd. Mae sicrhau ffyniant yr economi wledig ac amaethyddol felly yn hollbwysig ar gyfer sicrhau ffyniant yr iaith Gymraeg. Fel rhan o'i strategaeth ar gyfer cefnogi cymunedau Cymraeg, mae Llywodraeth Cymru wedi sefydlu Comisiwn Cymunedau Cymraeg, fydd yn gyfrifol am ystyried ffyrdd o gryfhau sefyllfa'r Gymraeg fel iaith gymunedol. Yn ei bapur safbwynt cychwynnol, mae'r Comisiwn yn datgan bod y diwydiant amaethyddiaeth a'i diwylliant yn rhan greiddiol o wead cymdeithasol ardaloedd gwledig sy'n Gymraeg eu hiaith. Mae asesiad effaith y Cynllun Ffermio Cynaliadwy ar y Gymraeg yn cydnabod pwysigrwydd anuniongyrchol y sector amaethyddol i hyfywedd y Gymraeg. Mae'r asesiad effaith yn cynnig dadansoddiad o sut y gallasai newidiadau i'r system gymorth effeithio'n negyddol ar y cymunedau hynny, ac rydym yn cytuno â'r casgliad bod angen lleihau'r aflonyddwch i'r sector er mwyn lleihau sgil effeithiau negyddol ar hyfywedd y Gymraeg mewn cymunedau gwledig. Er hynny, nid yw'r asesiad effaith na'r Cynllun yn egluro mewn manylder sut y bwriedir gwneud hyn. Mae risg sylweddol felly y bydd cyflwyno'r Cynllun â goblygiadau andwyol i'r Gymraeg. Mae'r ddogfen *Effeithiau economaidd posibl y Cynllun Ffermio Cynaliadwy* yn cadarnhau ein pryderon uchod. Mae'r asesiad effaith economaidd yn amcangyfrif y bydd cyflwyno'r Cynllun yn golygu colledion allbwn cyffredinol o £125m y flwyddyn, gostyngiadau mewn niferoedd da byw o 122,000, a lleihau llafur ar ffermydd o 11%. Mae'r darlun cyffredinol o effeithiau economaidd y cynllun yn awgrymu y bydd dirywiad ym maint yr economi wledig o gyflwyno'r Cynllun. Nid yw'n amlwg inni i ba raddau yr ystyriwyd canfyddiadau'r asesiad effaith ar y Gymraeg, nac ychwaith oblygiadau'r asesiad effaith economaidd ar y Gymraeg, wrth ddatblygu'r Cynllun. Mae hyn yn wendid amlwg o ystyried bod cydnabyddiaeth yn yr asesiad effaith y buasai'r Cynllun fel y mae yn gallu effeithio yn negyddol ar hyfywedd y Gymraeg, er

bod y sector hwn yn rhan allweddol o strategaeth iaith Gymraeg Llywodraeth Cymru. Mae'n destun pryder felly fod Llywodraeth Cymru wedi llunio Cynllun a allasai danseilio un o'r amcanion y bwriadwyd ar gyfer rheoli tir yn gynaliadwy yn Neddf Amaeth (Cymru) 2023 sef 'cynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd'.

Mae'r Cynllun yn dangos uchelgais Llywodraeth Cymru i wella bioamrywiaeth Cymru a'r amgylchedd naturiol er mwyn cyfrannu at ymdrechion i fynd i'r afael â'r argyfwng hinsawdd byd eang, ac rydym yn cefnogi'r amcanion hynny. Mae papur safbwynt y Comisiwn Cymunedau Cymraeg yn gweld potensial i economi ardaloedd gorllewinol Cymru ymgryfhau yn sgil cyfleoedd economaidd trawsnewidiad gwyrdd, yn enwedig gan fod yr ardaloedd hynny yn meddu ar lawer o adnoddau naturiol perthnasol. Mae'n gwneud y cysylltiad rhwng yr angen i gefnogi ffyniant economaidd cymunedau Cymraeg, a'r cyfleoedd cyffrous sy'n bodoli yn sgil datblygiadau economaidd sero net.

Rydym yn cytuno ag asesiad y Comisiwn ei bod yn bwysig cyd-gysylltu amaethyddiaeth, datblygu cefn gwlad, a gwarchod byd natur ochr-yn-ochr â gosod sylfaen gadarn ar gyfer ffyniant y Gymraeg fel iaith gymunedol. Ein pryder yw bod y cynllun presennol, a'r effaith economaidd sy'n cael ei awgrymu yn yr asesiad economaidd, yn mynd i danseilio ein cymunedau gwledig, ac felly hyfywedd y Gymraeg. Nid yw'r asesiad effaith ar y Gymraeg yn ystyried yn ddigonol sut i liniaru effeithiau lleihau cyfraniad y sector amaeth i'r economi wledig. Dylid esbonio beth yw cynllun ehangach y Llywodraeth ar gyfer adfywio a thyfu'r economi wledig a manteisio ar y cyfleoedd economaidd a ddaw o'r trawsnewidiad gwyrdd i ddatblygu ac uwchsgilio'r gweithlu presennol.

Er mwyn cefnogi strategaeth Cymraeg 2050 mae'n rhaid tyfu a chryfhau yr economi wledig a'r sector amaethyddol, nid ei lleihau. Mae'n hanfodol nad yw'r Cynllun yn arwain at ansefydlogi'r ymdrechion i gefnogi seilwaith economaidd-gymdeithasol cymunedau Cymraeg eu hiaith. Mae gweddill ein hymateb yn manylu ar welliannau y gallai'r Llywodraeth eu cyflwyno er mwyn prif ffrydio'r Gymraeg o fewn y Cynllun presennol. Er hynny, ein prif safbwynt yw fod angen i'r Llywodraeth sicrhau bod y Cynllun yn cwrdd â holl amcanion y Ddeddf Amaethyddiaeth, ac yn sicrhau bod dyfodol llewyrchus i'r economi wledig yng Nghymru, a thrwy hynny 'gynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd'.

Gweithredoedd Cyffredinol

C2. Bydd gofyn i bob fferm yn yr SFS fod ag o leiaf 10% o orchudd o goed, ac i reoli o leiaf 10% o'r fferm er lles bioamrywiaeth.
a) Beth yw eich barn am y gofynion hyn?
b) Pa gefnogaeth a allai fod ei hangen arnoch i'w cynnal?

C.3 Ar wahân i'r gofynion o 10% o goetir a cynefin, a fydd y Gweithredoedd Cyffredinol:
a) O fantais i fusnes eich fferm?

b) Yn rhoi set o gamau ymarferol y gallwch eu cymryd y bydd y Taliad Sylfaenol Cyffredinol yn talu amdanyn nhw?

C4. Trwy lunio adroddiadau data fferm, byddwch yn rhoi'r modd i Lywodraeth Cymru allu cadarnhau'ch bod wedi cynnal gweithredoedd a byddan nhw'n eich helpu i wneud penderfyniadau am eich fferm. Yn eich barn chi, a yw gofynion y Gweithredoedd Cyffredinol o ran llunio adroddiadau yn briodol?

C5. Bydd y Taliad Sefydlogrwydd yn rhoi cymorth ychwanegol yn ystod y Cyfnod Pontio. Yn eich barn chi, a yw hyn yn briodol wrth gyflwyno'r Gweithredoedd Opsiynol a Chydweithredol?

Dylid darllen ein hymateb i'r cwestiwn hwn yng nghyd-destun ein hymateb i gwestiwn 1 uchod. Yno rydym yn egluro mai cynnig gwelliannau y gallai'r Llywodraeth eu cyflwyno er mwyn prif ffrydio'r Gymraeg o fewn y Cynllun presennol yr ydym wrth ateb y cwestiwn hwn. Fodd bynnag, rydym yn nodi bod angen i'r Llywodraeth sicrhau bod y Cynllun yn ei hanfod yn cwrdd â holl amcanion y Ddeddf Amaeth, gan gynnwys yr amcan o 'gynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd'.

Mae'r astudiaeth effaith ar y Gymraeg yn manylu pa mor bwysig yw'r diwydiant amaeth i wytnwch y Gymraeg a llwyddiant strategaeth *Cymraeg 2050*. Mae'n awgrymu bod ffermwyr sy'n ffermio i ennill bywoliaeth, ac sy'n fwy tebygol o fanteisio ar gynlluniau cymorth y llywodraeth, hefyd yn ffermwyr sy'n fwy tebygol o fod yn siaradwyr Cymraeg ac yn aelodau o deuluoedd ffermio sydd wedi'u hen sefydlu, ac sydd â lefelau uwch o gyfranogiad yn eu cymunedau lleol. Esbonnir ymhellach bod ffermydd bach yn fwy tebygol o dderbyn taliadau Cynllun y Taliad Sengl, ac y byddai unrhyw newidiadau i'r system gymorth yn fwy tebygol o effeithio arnynt, naill ai mewn ffordd gadarnhaol neu ffordd negyddol. Rydym yn cytuno â'r asesiad y gallai newidiadau i strwythur y sector amaethyddol fod â'r potensial i newid cyfraniad y sector at wydnwch y Gymraeg. Rydym felly yn ystyried bod y cynnig i liniaru'r risg o effeithio'n negyddol ar y ffermydd bach trwy'r Taliad Sefydlogrwydd yn sylfaenol ac yn hanfodol.

Sut bydd y Cynllun yn cael ei redeg

C6. Rydym wedi cynnig y dylai fod gan ymgeiswyr reolaeth lwyr ar eu tir am 10 mis a'u bod yn cynnal y Gweithredoedd Cyffredinol am flwyddyn lawn y cynllun (12 mis). Yn eich barn chi, a yw'r cyfnod o 10 mis yn ddigon?

C7. Rydym yn cynnig bod pawb yn y Cynllun yn defnyddio'r un gyfrifiannell carbon. A ydych yn cytuno a sut y gallwn eich cefnogi i wneud hyn?

C8. Er mwyn cael parhau i gynnal y safonau uchel ar ein ffermydd, rydym yn cynnig ffordd gymesur o ymdrin â mesurau rheoli a sancsiynau, gan gynnwys cydymffurfio â deddfwriaeth ychwanegol fel amod o gael taliad y Cynllun. Beth yw'ch barn am hyn?

Dylid darllen ein hymateb i'r cwestiwn hwn yng nghyd-destun ein hymateb i gwestiwn 1 uchod. Yno rydym yn egluro mai cynnig gwelliannau y gallai'r Llywodraeth eu cyflwyno er mwyn prif ffrydio'r Gymraeg o fewn y Cynllun presennol yr ydym wrth ateb y cwestiwn hwn. Fodd bynnag, rydym yn nodi bod angen i'r Llywodraeth sicrhau bod y Cynllun yn ei hanfod yn cwrdd â holl amcanion y Ddeddf Amaeth gan gynnwys yr amcan o 'gynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd'.

Mae'r Cynllun yn sôn am "ddefnyddio prosesau'r cynllun lle medrir, i sgorio a dewis yn unol ag amcanion rheoli tir yn gynaliadwy (SLM) os bydd y gyllideb yn cyfyngu ar faint fydd yn cael cymryd rhan". Yng nghyhoeddiad y Llywodraeth *Cyflwyno'r Fframwaith ar gyfer Rheoli Tir yn Gynaliadwy*, mae "gwarchod a gwella cefn gwlad a'i draddodiadau diwylliannol, gan gynnwys hyrwyddo a hwyluso'r Gymraeg" yn un o'r 4 amcan sy'n sail i'r fframwaith. Er hynny, nid yw'r amcan yma i'w weld yn y rhestr o Weithredoedd Opsiynol sy'n cael eu cynnig yn Atodiad 2 y Cynllun.

Esbonia'r astudiaeth o'r effaith ar y Gymraeg "efallai y bydd lle i gynnwys camau gweithredu o fewn Haenau Opsiynol a Chydweithredol y Cynllun sy'n cyfrannu'n uniongyrchol at iechyd a bywiogrwydd yr iaith o fewn y diwydiant amaethyddol". Mae'n siomedig nad yw'r cynllun yn cynnig arweiniad ar sut i fynd i'r afael â hyn, gan y byddai hynny yn ffordd dda o ddangos bod y Llywodraeth o ddifri am wireddu un o amcanion y Ddeddf o gefnogi'r Gymraeg o fewn cyd-destun amaethyddol mewn modd uniongyrchol. Dylid cynnwys arweiniad o fewn y cynllun sy'n dangos sut y gallai ymdrechion ffermwyr gyfrannu at iechyd a bywiogrwydd y Gymraeg o fewn y diwydiant, a bod hynny yn arwain tuag at gyllid trwy'r Cynllun.

C9. Bydd proses apelio Llywodraeth Cymru yn cynnig trefn effeithiol ac effeithlon i ni. A oes unrhyw reswm pam y dylem beidio â'i dilyn?

Dull Talu

C10. Hoffem glywed eich barn am y cynigion ar gyfer:

a) taliad sylfaenol cyffredinol SFS
b) taliad sefydlogrwydd SFS

Cyfnod Pontio

C11. Efallai y bydd ffermwyr y tu allan i'r Cynllun am gael help i gynnal gweithredoedd tebyg i'r rhai a gynigir yn yr Haenau Opsiynol a Chydweithredol. Yn eich barn chi, a ddylai ffermwyr sy'n rhan o'r Cynllun gael blaenoriaeth i wneud y gweithredoedd hyn?

C12. Pa gamau a chymorth yn yr haenau Opsiynol a Chydweithredol ddylai yn eich barn chi gael blaenoriaeth?

Dylid darllen ein hymateb i’r cwestiwn hwn yng nghyd-destun ein hymateb i gwestiwn 1 uchod. Yno rydym yn egluro mai cynnig gwelliannau y gallai’r Llywodraeth eu cyflwyno er mwyn prif ffrydio’r Gymraeg o fewn y Cynllun presennol yr ydym wrth ateb y cwestiwn hwn. Fodd bynnag rydym yn nodi bod angen i’r Llywodraeth sicrhau bod y Cynllun yn ei hanfod yn cwrdd â holl amcanion y Ddeddf Amaeth gan gynnwys yr amcan o ‘gynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd’.

Roedd ein hymateb i'r ymgynghoriad *Y Cynllun Ffermio Cynaliadwy: Cynigion Amlinellol ar gyfer 2025* yn awgrymu y dylai’r Llywodraeth annog ffermwyr sy’n siaradwyr Cymraeg, ac sy’n dewis cynnal y weithred opsiynol o “ymweliadau gofal ac addysgol â’r fferm”, i ddarparu ymweliadau trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae’n siom gweld nad yw’r cyngor yma wedi ei ddefnyddio, oherwydd credwn fod cyfle yma i brif ffrydio’r Gymraeg yng nghorff y Cynllun, a chyfle gwirioneddol i annog ffermwyr i wireddu amcanion y Ddeddf o gefnogi'r Gymraeg o fewn cyd-destun amaethyddol mewn modd uniongyrchol.

Yn yr adran am ddiogelu diwylliant a threftadaeth sydd ynghlwm wrth ffermio yn y Memorandwm Esboniadol ar gyfer y Ddeddf, nodir mai agwedd arbennig o’r gymuned ffermio Gymraeg ei hiaith yw ei “thafodieithoedd a therminoleg sy’n benodol i’r sector yn y Gymraeg a ddefnyddir gan ffermwyr a’u teuluoedd”. Dylid hefyd gynnwys enwau lleoedd a nodweddion tirweddol yn yr wybodaeth ieithyddol werthfawr sydd gan ffermwyr fel rhan o’r rhestr o weithredoedd opsiynol. Dylid cefnogi ffermwyr i rannu’r wybodaeth honno a’u cydnabod am wneud hynny, a chynorthwyo ffermwyr nad ydynt yn gallu siarad Cymru i ddod yn ymwybodol o’r cyfoeth gwybodaeth am eu fferm sy’n deillio o’r enwau tirweddol sy’n gysylltiedig â hi. Byddai hyn yn cyd-fynd â rhaglen lywodraethu Llywodraeth Cymru lle nodir y bydd y Llywodraeth yn ‘gweithredu i amddiffyn enwau lleoedd Cymraeg’.

Dylai’r Cynllun annog a chefnogi ffermwyr i ddefnyddio’r Gymraeg fel arf marchnata unigryw a all gynyddu potensial y farchnad trwy wneud i gynnyrch sefyll allan, atgyfnerthu tarddiad lleol cynnyrch ac ymddangos yn arwydd o ansawdd.

Mae ein sylwadau uchod yn amlinellu camau cymorth y gellid eu cynnwys yn yr haenau Opsiynol a Chydweithredol. Er hynny, credwn y byddai’n well cynnwys y camau yma o dan y weithred cyffredinol UA14 o fewn y cynllun. Petai UA14 yn cael ei ehangu o “amgylchedd hanesyddol – cynnal a gwella” i “Amgylchedd hanesyddol **a diwylliannol** – cynnal a gwella”, byddai’n haws cynnwys gweithredoedd allai gyfrannu at wireddu un o amcanion y Ddeddf, sef cefnogi'r Gymraeg o fewn cyd-destun amaethyddol mewn modd uniongyrchol; yn ogystal â chyfrannu at amcan yr SLM o “warchod a gwella cefn gwlad a’i draddodiadau diwylliannol, gan gynnwys hyrwyddo a hwyluso’r Gymraeg”.

BPS

C13. Ydy'ch chi'n cytuno â'r newidiadau rydym yn eu cynnig i'r BPS o 2025? Byddan nhw'n cynnwys:

a) Y gyfradd y bydd taliadau BPS yn cael eu lleihau.
b) Cau'r Gronfa Genedlaethol i ymgeiswyr newydd.
c) Trothwyon ar gyfer capio.
d) Gwahardd trosglwyddo a phrydlesu hawliau.

Rheoliadau

C14. Hoffem wybod eich barn am yr is-ddeddfwriaeth rydym yn cynnig ei chyflwyno, i 'efnogi'r BPS ac i gyflwyno cynlluniau cymorth o dan bwerau Deddf Amaethydd Cymru (Cymru) 2023.

Tystiolaeth

C15. Daw'r gwaith dadansoddi a modelu economaidd i ben yn 2024 gan roi'r dystiolaeth i helpu Gweinidogion Cymru i benderfynu'n derfynol ar sut i roi'r Cynllun ar waith. Hoffem wybod eich barn am y dadansoddiad presennol a'r dystiolaeth sydd ei hangen.

Roedd yn syndod i ni ddarllen nad oedd y Gymraeg wedi ei hystyried fel rhan o'r gwaith a gomisiynwyd gan y Llywodraeth i asesu'r dystiolaeth ynghylch gwerth cymdeithasol newidiadau mewn cyfalaf naturiol a sut y gellid adlewyrchu hyn yn lefelau talu'r Cynllun. Dylai'r iechyd y Gymraeg o fewn cymunedau amaethyddol wedi bod yn un o'r allbynnau i brofi effeithiau economaidd-gymdeithasol y Cynllun. Mae hyn yn rhywbeth yr ydym ni wedi'i godi mewn ymgynghoriadau blaenorol, ac mewn gohebiaeth gyda'r Gweinidog Materion Gwledig a Gogledd Cymru, a'r Trefnydd. Ni allwn weld bod dull yn ei le i gasglu a monitro effeithiau'r Cynllun ar y Gymraeg. Byddai hynny felly yn ei gwneud yn anodd adrodd ar sut mae'r Cynllun yn cyflawni amcanion y Ddeddf a'r Cynllun ei hun o safbwynt y Gymraeg. Hoffem wybod sut bydd y Llywodraeth yn mesur cyfraniad y Cynllun tuag at gefnogi Thema 3 strategaeth *Cymraeg 2050* o gefnogi seilwaith economaidd-gymdeithasol cymunedau Cymraeg eu hiaith ac amcanion Deddf Amaethyddiaeth 2023.

Monitro a gwerthuso

C16. Hoffem wybod eich barn ynghylch pa wybodaeth a thystiolaeth y dylid eu defnyddio i fonitro a gwerthuso'r Cynllun.

Mae'r astudiaeth effaith ar y Gymraeg yn gwneud y cysylltiad pwysig sydd rhwng y gweithredoedd o fewn Haen Sylfaenol y Cynllun, a'r effaith anuniongyrchol bydd cynnal y gweithredoedd hynny i gefnogi ffermwyr i aros ar y tir yn ei gael ar hyfywedd y Gymraeg o fewn cymunedau gwledig lle mae dwysedd uchel o siaradwyr yr iaith. Dylai'r Llywodraeth sicrhau bod tystiolaeth yn cael ei chasglu yn gyson i fesur hyfywedd y Gymraeg yn yr ardaloedd gwledig lle mae ffermydd yn derbyn cymorth trwy'r cynllun presennol er mwyn monitro unrhyw newidiadau (fel sydd wedi ei wneud yn yr asesiad effaith ar y Gymraeg). Mae llawer o brosiectau

cyfredol sy’n datblygu’r sail data cenedlaethol ar y Gymraeg, fel y gwaith rhwng Llywodraeth Cymru a’r Swyddfa Ystadegau Gwladol i wella eu dealltwriaeth o’r prif ffynonellau data gweinyddol ac arolygon a ddefnyddir i lunio ystadegau ar y Gymraeg; gwaith y Comisiwn Cymunedau Cymraeg; a’r a 'Arolwg Sosioieithyddol o Gymunedau Cymraeg Dwysedd Uchel'. Awgrymwn eich bod yn trafod gyda is-adran y Gymraeg ac ystadegwyr y Llywodraeth i ddeall mwy am y prosiectau yma, ac i drafod sut gall y cynllun hwn gyfrannu atynt.

Yn ein barn ni mae angen i'r Llywodraeth allu dadansoddi unrhyw newidiadau yng nghyd-destun cyflwyno’r Cynllun, a dadansoddi’r effaith posib mae’n ei gael ar amcanion strategaeth Cymraeg 2050, gan ystyried a oes angen gweithredu yn wahanol mewn unrhyw ffordd. Dylai hynny ddigwydd yn yr Adroddiad Blynyddol a'r Adroddiad Effaith.

Arall

C17. Beth yn eich barn chi fyddai effeithiau tebygol [*y mater dan sylw, argymhelliad, opsiwn, cynnig, polisi, deddfwriaeth ayb*] ar y Gymraeg? Mae diddordeb penodol gyda ni mewn unrhyw effeithiau posibl ar gyfleoedd i ddefnyddio’r Gymraeg ac ar beidio trin y Gymraeg yn llai ffafriol na’r Saesneg.

Ydych chi’n meddwl fod cyfleoedd i hyrwyddo unrhyw effeithiau cadarnhaol?
Ydych chi’n meddwl fod cyfleoedd i liniaru unrhyw effeithiau negyddol?

Rydym yn croesawu’r astudiaeth o’r effaith ar y Gymraeg manwl sydd wedi ei pharatoi. Mae’n gwneud y cysylltiad pwysig rhwng y gweithredoedd o fewn Haen Sylfaenol y Cynllun i gefnogi ffermwyr i aros ar y tir, a’r effaith anuniongyrchol y bydd cynnal y gweithredoedd hynny yn eu cael ar hyfywedd y Gymraeg o fewn cymunedau gwledig lle mae dwysedd uchel o siaradwyr yr iaith. Rydym yn cytuno y byddai blaenoriaethu’r egwyddor honno yn cyfrannu at gefnogi Thema 3 strategaeth *Cymraeg 2050,* o gefnogi seilwaith economaidd-gymdeithasol cymunedau Cymraeg eu hiaith. Er hynny, does dim i esbonio sut mae’r Llywodraeth yn bwriadu lliniaru’r effeithiau ar y Gymraeg o’r amcangyfrifon yn yr astudiaeth economaidd, sy’n awgrymu y bydd y Cynllun yn lleihau’r economi wledig ac yn lleihau’r llafur ar ffermydd. Nid ydym eisiau gweld y Cynllun yn arwain at ansefydlogi’r diwydiant a’i gweithwyr, a thrwy hynny ansefydlogi cymunedau sy’n naturiol Gymraeg eu hiaith. Rydym yn gobeithio bydd y Llywodraeth, trwy’r ymgynghoriad a’r ymrwymiad cyhoeddus i ail edrych ar y Cynllun, yn llwyddo i ddarganfod ffyrdd o gryfhau’r Cynllun sy’n bodloni ein pryderon. Yn ei hanfod credwn bod rhaid i’r Llywodraeth sicrhau bod y Cynllun yn cwrdd â holl amcanion y Ddeddf ac yn benodol yr amcan o ‘gynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd’; mae’r asesiad effaith ar y Gymraeg a'r asesiad economaidd yn awgrymu nad yw’n cwrdd â’r amcan hwn ar hyn o bryd fel y nodwn yng nghwestiwn 1.

C18. Yn eich barn chi, a fyddai modd ffurfio neu addasu [y mater dan sylw, argymhelliad, opsiwn, cynnig, polisi, deddfwriaeth ayb] er mwyn sicrhau:

- ei fod yn cael effeithiau positif neu fwy positif ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â'i thrin yn llai ffafriol na Saesneg; a
- nad yw'n cael effeithiau andwyol ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â'i thrin yn llai ffafriol na Saesneg?

Yn ein hymatebion i ymgynghoriadau cynharach ynghylch newidiadau i'r drefn o gyllido'r byd amaeth yng Nghymru rydym wedi bod yn gyson ein barn fod angen i hyfywedd cymunedau Cymraeg fod yn ganolog i'r polisi a'r ddeddfwriaeth. Rydym wedi pwysleisio'r angen i gynllunio'n bwrpasol i hyrwyddo'r Gymraeg, casglu data am y Gymraeg a monitro effaith polisïau. Rydym hefyd wedi tynnu sylw at werth y Gymraeg fel arf marchnata unigryw a all gynyddu potensial y farchnad trwy wneud i gynnyrch sefyll allan, atgyfnerthu tarddiad lleol cynnyrch a bod yn arwydd o ansawdd. Roeddem yn falch felly fod Deddf Amaethyddiaeth (Cymru) 2023 (y Ddeddf) yn nodi bod 'cynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd' yn un o'i hamcanion a bod yr amcan hwnnw yn cael ei adlewyrchu fel un o ganlyniadau rheoli tir yn gynaliadwy yn y cynllun ffermio cynaliadwy. Mae'n siomedig felly fod asesiad effaith y Cynllun a'r asesiad economaidd yn awgrymu y bydd y cynllun yn tanseilio'r Gymraeg.

Mae cyfle wedi'i golli i gynnig dull o wireddu un o amcanion Deddf Amaethyddiaeth (Cymru) 2023 yn y cynllun fel y mae. Mae hefyd gyfle wedi'i golli i gyfrannu at amcan y *Fframwaith ar gyfer Rheoli Tir yn Gynaliadwy* (SLM) o "warchod a gwella cefn gwlad a'i draddodiadau diwylliannol, gan gynnwys hyrwyddo a hwyluso'r Gymraeg". Wrth ichi adlewyrchu ar ganlyniadau'r ymgynghoriad hwn gofynnwn ichi sicrhau y bydd y Cynllun terfynol yn ei hanfod yn cwrdd â'r amcan uchod a ddim yn tanseilio'r Gymraeg.

Rydym hefyd yn ein hymatebion i gwestiynau eraill yr ymgynghoriad yn awgrymu dulliau eraill o gynnwys y Gymraeg yn y Cynllun drwy ddiwygio'r gweithredoedd cyffredinol neu'r haenau Opsiynol a Chydweithredol. Mae'r rhain yn cynnwys y pwyntiau isod y gofynnwn ichi eu hystyried:

- Esbonio o dan y weithred gyffredinol UA2 bod gwella sgiliau yn y Gymraeg yn gallu cyfrannu at ddatblygiad personol parhaus ffermwyr
- Ehangu UA14 o "amgylchedd hanesyddol – cynnal a gwella" i "Amgylchedd hanesyddol **a diwylliannol** – cynnal a gwella", er mwyn hwyluso cynnwys gweithredoedd gallai gyfrannu at wireddu amcanion y Ddeddf a'r SLM yng nghyd-destun y Gymraeg
- Annog ffermwyr sy'n siaradwyr Cymraeg, ac sy'n dewis cynnal y weithred o "ymweliadau gofal ac addysgol â'r fferm", i ddarparu ymweliadau trwy gyfrwng y Gymraeg
- Annog a chefnogi ffermwyr i ddefnyddio'r Gymraeg fel arf marchnata unigryw a all gynyddu potensial y farchnad trwy wneud i gynnyrch sefyll allan, atgyfnerthu tarddiad lleol cynnyrch ac ymddangos yn arwydd o ansawdd

- Cefnogi ffermwyr i rannu gwybodaeth ieithyddol werthfawr sydd gan ffermwyr am dafodieithoedd, terminoleg, enwau lleoedd a nodweddion tirweddol sy’n benodol i’r sector amaeth yn y Gymraeg
- Cynorthwyo ffermwyr nad ydynt yn gallu siarad Cymraeg i ddod yn ymwybodol o’r cyfoeth gwybodaeth am eu fferm sy’n deillio o’r enwau tirweddol sy’n gysylltiedig â hi
- Manylu pa dystiolaeth fydd yn cael ei chasglu i fesur hyfywedd y Gymraeg yn yr ardaloedd gwledig lle mae ffermydd yn derbyn cymorth trwy’r cynllun, sut bydd y wybodaeth yn cael ei fonitro, a chyhoeddi’r canlyniadau yn yr Adroddiad Blynyddol a'r Adroddiad Effaith.

C19. A oes gennych unrhyw sylwadau ychwanegol ar unrhyw agwedd ar y ddogfen ymgynghori hon?